

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ
Studijní program: UČITELSTVÍ PRO 1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY
Kombinace:

**ZPĚVNÍKY A ZPÍVÁNÍ V MLADŠÍM ŠKOLNÍM VĚKU
S NÁVAZNOSTÍ NA MATEŘSKOU ŠKOLU**
**SONGBOOKS AND SINGING IN JUNIOR SCHOOL AGE IN THE
CONNECTION WITH KINDERGARTEN**
**LIEDERBÜCHER UND SINGEN IM JÜNGEREN SCHULALTER
MIT DER ANKNÜPFUNG AUF DEN KINDERGARTEN**

Diplomová práce:

Autor:

Martina Lapčíková

Podpis:

Adresa:

Okružní 673

Uhlířské Janovice, 285 04

Vedoucí práce:

Mgr. Zuzana Bubeníčková

Konzultant:

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
66	9713	8	0	44	5

V Uhlířských Janovicích: 23.4.2007

Katedra: primárního vzdělávání

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Martina LAPČÍKOVÁ

adresa: Okružní 673, Uhlířské Janovice 285 04

obor (kombinace): Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Název DP: Zpěvníky a zpívání v mladším školním věku s návazností na mateřskou školu

Název DP v angličtině: Songbooks and singing in junior school age in the connection with kindergarten

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Bubeníčková

Konzultant:

Termín odevzdání: květen 2005

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 30.6.2004

132, v. z.

děkan

mgr. Zuzana Bubeníčková

vedoucí katedry

Převzal (diplomant):

Datum:

Podpis:

Název DP:

Zpěvníky a zpívání v mladším školním věku s návazností na mateřskou školu

Vedoucí práce:

Mgr. Zuzana Bubeníčková

Úvod:

Vzhledem k tomu, že mám se zpěvem i s výukou zpěvu několikaletou zkušenost, a to jak v mateřské škole, tak i na 1. stupni ZŠ, vybrala jsem si téma diplomové práce zpěvníky a zpívání v mladším školním věku s návazností na mateřskou školu. Domnívám se, že v dnešní době vychází spousta zpěvníků a pro rodiče i učitele je nesnadné vybrat vhodný zpěvník pro své děti. Chtěla bych, aby jim má práce pomohla při rozhodování.

Cíl:

Cílem diplomové práce je snažit se zvýšit přitažlivost výuky výběrem vhodného písňového materiálu, a to jak z oblasti populární hudby, tak i z oblasti lidové písně pro děti mladšího školního věku v návaznosti na mateřskou školu.

Požadavky:

Využití dosavadních zkušeností a znalostí, popis dětského hlasu, využití zpěvníků v MŠ a na ZŠ.

Literatura:

Havelková, K., Chládková, B. Didaktika hudební výuky I. Brno, Kraví hora 1995
Kofroň, J. Učebnice intonace a rytmu. Editio supraphon 1990
Šimanovský, Z. a kol. Písničky a jejich dramatizace. Portál, Praha 2000
Zpěvníky - Já písnička I, II, III, Skřivánek, ...
Učebnice a metodiky pro ZŠ

Prohlášení o původnosti práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlášení k využívání výsledků diplomové práce

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon číslo 121/2000 o právu autorském, zejména pak § 60 (školní dílo) a § 35 (o nevýdělečném užití díla k vnitřní potřebě školy).

Jsem si vědoma toho, že diplomová práce je majetkem školy, že s ním nemohu bez svolení školy disponovat a že diplomová práce může být zapůjčena či objednána (kopie) za účelem využití obsahu.

Beru na vědomí, že si po pěti letech mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

V Uhlířských Janovicích dne:

23.4.2007

Martina Lapčíková

Poděkování

Děkuji všem, bez nichž bych svoji práci nedokončila. Zvláštní dík náleží paní Mgr. Zuzaně Bubeníčkové za pomoc při psaní mé diplomové práce i za nekonečnou vstřícnost při jakémkoliv jednání.

Děkuji své rodině za podporu ve studiu a někdy za strastiplné prožívání mého vzdělávání.

ANOTACE

Zpěvníky a zpívání v mladším školním věku s návazností na mateřskou školu

Tato diplomová práce se snaží zvýšit přitažlivost výuky zpěvu a hudební výchovy výběrem vhodného písňového materiálu. Předkládaná práce se též zabývá významem hudby v životě dětí, teorií o dětském hlase, jak s dětmi zpívat a využitím zpěvníků na základní škole a v mateřské škole.

Rodiče a často i někteří učitelé nevědí v dnešní záplavě zpěvníků, po kterém sáhnout. Cílem této práce je usnadnit jim výběr a neinvestovat tak do zpěvníků, které pro svou náročnost (rozsah tónů, tónina, celková obtížnost písní) zůstanou ležet hluboko ve skříni.

Songbooks and singing in junior school age in the connection with kindergarten

This diploma work is striving to raise up the attractivity of teaching singing and music education by a choice of convenient lyric material. The submitted work deals too with meaning of music in the life of children, further by theory of children's voice, how to sing with children and by making use of songbooks at the primary school and at the nursery school.

Parents and often some of teachers do not know today in the deluge of songbooks, which one to grasp for use. Aim of this work is to make easier choice for them and not to invest money in these songbooks, who are hard to please (because of range of tone, tonina, total difficulty of songs) and will stay lying down in case.

Liederbücher und Singen im jüngeren Schulalter mit der Anknüpfung auf den Kindergarten

Diese Diplomarbeit bemüht sich, die Anziehung des Sing und Musikunterrichts durch die Auswahl vom geeigneten Liedergut zu erhöhen. Die vorgelegte Arbeit beschäftigt sich auch mit der Bedeutung von Musik im Leben der Kinder, der Theorie von der Kinderstimme, wie man mit Kindern singen soll und mit dem Einsatz von Liederbüchern auf der Grundschule und im Kindergarten.

Die Eltern und oft auch manche Lehrer wissen in der heutigen Hochflut der Liederbücher nicht, nach welchem sie greifen sollen. Das Ziel dieser Arbeit ist, die Auswahl ihnen zu erleichtern und so in die Liederbücher nicht zu investieren, die wegen ihrer Ansprüchigkeit (Tonenumfang, Tonleiter, gesamte Liederschwierigkeit) tief im Schrank werden liegen bleiben.

Hudba dělá život krásnější, bohatší a šťastnější.

Obsah

1.ÚVOD.....	10
2.NABÍDKA ZPĚVNÍKŮ A VÝBĚR PÍŠŇOVÉHO MATERIÁLU.....	12
2.1.ZPĚVNÍKY.....	13
3.METODICKÝ POSTUP PŘI PRÁCI S RŮZNÝM PÍŠŇOVÝM MATERIÁLEM VČETNĚ NÁCVIKU.....	17
3.1.PEKLA VDOLKY.....	17
3.2.OVČÁCI, ČTVERÁCI.....	19
3.3.BĚŽÍ LIŠKA K TÁBORU.....	21
3.4.POD NAŠÍM OKÝNKEM.....	25
3.5.VOLÁM TĚ, SLUNÍČKO.....	27
3.6.KOČKA NA OKNĚ.....	31
4.VÝZNAM HUDBY.....	34
5.HUDBA V MATEŘSKÉ A ZÁKLADNÍ ŠKOLE.....	35
6.NÁRYS HUDEBNÍHO VÝVOJE DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM A NÁSLEDNĚ MLADŠÍM ŠKOLNÍM VĚKU.....	37
7.DĚTSKÝ HLAS.....	40
7.1.ROZSAH DĚTSKÉHO HLASU.....	40
7.2.HYGIENA HLASU U DĚTÍ.....	41
8.HLASOVÁ VÝCHOVA.....	42
8.1.RYTMICKÁ A POHYBOVÁ SLOŽKA.....	45
8.2.INSTRUMENTÁLNÍ SLOŽKA.....	45
8.3.POSLECHOVÉ ČINNOSTI.....	47
9.JAK UČIT DĚTI ZPÍVAT?.....	48
9.1.PROČ NĚKTERÉ DĚTI NEZPÍVAJÍ?.....	48
10.JAK S DĚTMI ZPÍVAT?.....	52
10.1.SPRÁVNÉ DRŽENÍ TĚLA.....	52
10.2.SPRÁVNÝ STOJ	53
10.3.DÝCHÁNÍ.....	53
10.4.ZPĚVNÍ (HLAVOVÝ) HLAS.....	53
10.5.VÝSLOVNOST.....	54
10.6.JAK VHODNĚ VYBRAT PÍŠŇOVÝ MATERIÁL?.....	54
10.7.TÓNINA.....	54
11.JAK NA TO, ABY DĚTI ZPÍVALY ČISTĚ?.....	56
12.ZÁVĚR.....	57

13.SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	59
14.PŘÍLOHY.....	62

1. ÚVOD

Téma své diplomové práce „Zpěvníky a zpívání v mladším školním věku s návazností na mateřskou školu“ jsem si nezvolila náhodně. V současné době se stále více vytrácí hudebnost ze života rodiny. Děti mívají málo příležitostí ke zpívání a často ani neumějí správně používat svůj hlas.

Jsme obklopeni „hudebním smogem“; toto zamořené prostředí a nesprávné pěvecké vzory vedou děti k pasivnímu přijímání hudby a nepodněcují je k přirozenému zpěvu. Mnoho dětí má možnost hudebního využití jen ve školce či škole.

Záměrem této práce je ukázat pedagogům, rodičům a všem, kterým není lhostejná hudebnost dětí, jak zvýšit přitažlivost hudby a zpívání výběrem vhodného písňového materiálu a jak s dětmi správně zpívat.

Musím bohužel konstatovat, že při své několikaleté zkušenosti s výukou hudební výchovy na základní i mateřské škole mohu sledovat ztrátu radostného zaujetí pro zpěv a nárůst pasivní konzumace hudby, již je často pro děti nevhodná. S přibývajícím věkem se tento „trend“ stupňuje. Při práci s dětmi na 2. stupni základní školy jsem se dokonce setkala i s negativními prvky vnímání hudební výchovy. Tyto děti se většinou stydí za svou nezpěvnost, která je často způsobena lhostejností a špatným, neodborným vedením. Dnešní doba není hudbě příznivá. Děti jí přisuzují malou vážnost. Pro jejich budoucí život jsou většinou důležité jiné předměty (informatika, výuka jazyků, ...).

Aby se hudba a písně nevytrácely z našich srdcí a staly se pramenem radosti v celém našem životě, je třeba s výukou lásky k hudbě začít co nejdříve.

Svou diplomovou práci jsem rozdělila na dvě části, a to na část praktickou a část teoretickou. V části praktické uvádím stručný popis a ukázky z některých zpěvníků, se kterými jsem se při své práci setkala. Dále uvádím možný nácvik některých písní.

Záměrně jsem se snažila vybírat píseň vždy tak, abych na ní mohla ukázat vždy něco jiného. Např. jak rozvíjet smysl pro rytmus, jak nacvičovat liché metrum, jak je důležité dát písničce smysl atd. V teoretické části se zabývám významem hudby v životě dítěte, dětským hlasem, hlasovou výchovou. Také jsem se pokusila o vysvětlení, proč některé děti nechtějí zpívat a jak s nimi pracovat, aby naše snažení bylo úspěšné a dětem přinášelo radost.

2. NABÍDKA ZPĚVNÍKŮ A VÝBĚR PÍSNOVÉHO MATERIÁLU

Možnost výběru hudebního materiálu je dnes veliká. Existuje mnoho kvalitních a dobře propracovaných zpěvníků, avšak náklady na jejich pořízení jsou nemalé. Některé zpěvníky jsou psány spíše pro snadno hratelný doprovod než pro zpěv. A tak nejsou psány v tóninách optimálních pro dětský hlas. Takové zpěvníky jsou pro laiky a rodiče často nepoužitelné, protože neumí nebo je pro ně příliš náročné písně transponovat.

Velkým obohacením je jistě i nepřeborné množství audio kazet a CD lidových písní i písní profesionálních autorů. Uvedu alespoň některé: Pavel Novák, Jaroslav Uhlíř, Inka Rybářová, Jaroslava Horáčková, Jaromír Nohavica a další.

Když začneme nacvičovat písničku, musíme si vytvořit jakýsi postup. Umíte si jistě představit, že by děti ztratily zájem, kdybychom písničku opakovali stále stejně, znovu a znovu dokolečka. Aby písničky byly stále zajímavé a nezevšedněly častým opakováním, je důležité si s nimi pohrát. Zpíváme rychleji, pomaleji, slabě jako z dálky, rozdělit se o písničku, střídat sólový a skupinový zpěv atd.

V praktické části uvádím nácvik některých písní z vybraných zpěvníků. Uvedené provedení je jen jednou z možností, kterou si každý podle svých schopností a nápadů může upravit. Velice se mi osvědčilo i zařazení některých dětských nápadů. Děti mají bohatou fantazii a velkou tvořivou schopnost, pokud jsou k tomu vedeny. Proto je dobré nechat je aktivně spolupracovat a vytvářet tak vlastní individuální nápady. Dále uvádím ukázky ze zpěvníků, které se mi osvědčily a považuji je za velmi dobré.

2.1.ZPĚVNÍKY

2.1.1.Maličká su 1 (Jaroslav Stojan)

Obrázkový zpěvník je určen dětem mladšího předškolního věku, jejich rodičům a učitelkám. Písně jsou v rozsahu tercie až kvinty v tóninách vyhovujících posazení dětského hlasu tohoto věku. Zpěvník obsahuje většinou lidové písničky, ale i několik umělých. Při harmonické úpravě písní je dbáno, aby i méně hudebně vyspělí mohli doprovázet své děti na klavír, keyboard, kytaru, akordeon i jednohlasé nástroje.

2.1.2.Maličká su 2 (Jaroslav Stojan)

Dětem staršího předškolního věku je určen zpěvník Maličká su 2. Písničky jsou v rozsahu sexty, v tóninách vyhovujících dětem tohoto věku. Jsou v něm obsaženy lidové i umělé písničky se snadnou harmonickou úpravou, aby i méně vyspělí hudebníci mohli své děti doprovázet na hudební nástroje. Každá písnička je doplněna obrázkem.

2.1.3.Maličká su 3 (Jaroslav Stojan)

Třetí díl obrázkového zpěvníku je určen dětem staršího předškolního věku i dětem 1. a 2. tříd. Písničky jsou v rozsahu sexty, septimy a oktávy v tóninách, které vyhovují posazení dětského hlasu tohoto věku. Harmonická úprava je zvolena tak, aby i méně zdatní hráči na klavír, kytaru, flétnu a další hudební nástroje mohli své děti doprovázet.

2.1.4.Lidové písničky a hry s nimi (Zdeněk Šímanovský, Alena Tichá)

Soubor známých lidových písniček, na které navazují stručné náměty ke hrám. Nabízí i průpravné hry, s jejichž pomocí lze dětem přiblížit texty písní nebo je naučit

některým potřebným dovednostem: čistotě zpěvu, dodržování rytmu, správnému dýchání a držení těla při zpěvu. Je určen rodičům dětí předškolního a mladšího školního věku, učitelkám mateřských škol a vyučujícím nižších ročníků základních škol. Písně jsou vybrány s ohledem na rozsah dětského hlasu.

Ke knize vychází kazeta Lidové písničky s doprovody. Je nahrána se zpěvem i beze zpěvu.

Ukázka viz Příloha 5.

2.1.5. Písničky a říkadla s tancem (Eva Kulhánková)

Soubor vyzkoušených návodů ke hrám s říkadly a písničkami pro děti v předškolním a mladším školním věku. Autorka nabízí učitelkám mateřských škol i vyučujícím prvních ročníků základních škol náměty a návody, jak u dětí rozvíjet hravou formou rytmus, hudebnost a přirozený pohyb. Děti se nenásilně seznámí i s některými hudebními pojmy. Písničky jsou uvedeny s notovým záznamem v optimální hlasové poloze pro tento věk, rytmickým doprovodem na Orffovy nástroje a přesným popisem, případně choreografií her a pohybových cvičení. Kniha je rozdělena do čtyř částí podle ročních období a uvádí další tematické celky.

2.1.6. Taneční hry s písničkami (Eva Kulhánková)

V knize nalezneme zásobu pohybových variací na známé i méně známé lidové písni. Mnohé z nich navazují na dávné dětské hry, přibližují lidovou tvorbu a zároveň motivují k uvolněnému estetickému pohybu. Publikace je rozdělena do tří oddílů. První část je určena nejmladším dětem (tříletým až čtyřletým). Zpočátku mohou texty jen deklamovat. Druhá část přináší náměty pro děti asi od pěti let. Šestiletým dětem a dětem na 1. stupni ZŠ je určena třetí část. Uvedené písničky jsou v tóninách, které odpovídají rozsahu dětského hlasu, a doprovody mohou hrát podle akordových značek i méně zdatní hudebníci.

2.1.7. Zpěvník do kapsy (Emil Hradecký)

Zpěvník je určen dětem od 4 do 10 let. Písňe jsou psány převážně v lidovém tónu, ale najdeme zde i písňe moderní – populární. Součástí zpěvníku je magnetofonová kazeta, na které je každá píseň nejdříve nahrána jako ukázka se zpěvem a po ní následuje orchestrální doprovod k vlastní interpretaci.

Ukázka viz Příloha 1.

2.1.8. Tancovala žížala (Radim Linhart, Ivan Umáčený)

Zpěvníček, upravený pro hudební amatéry. Známé písničky jsou doplněny jednoduchým klaviérním výtahem a kytarovými akordy. Zpěvník obsahuje všechny sloky a drobnou, výstižnou kresbu. Pro snadnou orientaci dětí, ale i rodičů a učitelů jsou písňe rozvrženy vždy na celou dvojstranu.

2.1.9. Budeme si zpívat (Pavel Novák)

Soubor má 5 dílů. Každý díl obsahuje rozmanité informace z prostředí, které děti obklopuje a je jim blízké. Písničky jsou doplněny kytarovými značkami. Ke zpěvníkům lze zakoupit kazety pro snadnější zapamatování:

- Budeme si zpívat I (Zvěřinec)
- Budeme si zpívat II (Doktora se nebojíme)
- Budeme si zpívat III (Tradice a zvyky)
- Budeme si zpívat IV (Jak se máme chovat)
- Budeme si zpívat V (Jak jsme přišli na svět)

Ukázka viz Příloha 2.

2.1.10. Písnička 1 (Bohumil Polívka)

Zpěvník je určen jako doplněk k učebnicím hudební výchovy pro 1. stupeň základních škol. Je rozdělen do tří částí (lidové písně, umělé písně a vánoční koledy). Tóniny písniček jsou voleny s ohledem na rozsah dětského hlasu a možnost snadno hrátelného kytarového doprovodu. Při doprovodu lze stejně dobře využít i jiných nástrojů, např. klavíru nebo akordeonu. Na konci zpěvníku je uveden přehled základních kytarových hmatů a přehled hmatů na barokní sopránovou zobcovou flétnu. Písně jsou upraveny pro zpěv, kytaru a dvě zobcové flétny. U mnohých písní nalezneme více verzí, jak se zpívají v různých oblastech, např. z Berounska, z Hradecka a podobně.

2.1.11. Já, písnička 1

Zpěvník pro děti od 5 do 9 let obsahuje 150 hlavně lidových, ale i tramských písní a koled. Zpěvník je koncipován jako doplněk k učebnicím hudební výchovy. Vznikl na základě zájmu žáků za spolupráce školských úřadů, učitelů hudební výchovy a odborníků. K písním je uváděn kytarový doprovod. Pro snazší hrátelnost jsou písně psané v nižších tóninách, které nejsou vždy pro žáky vhodné. Musíme tak často píseň transponovat. Doprovodným nástrojem nemusí být pouze kytara, ale také klavír, flétna či keyboard.

2.1.12. Já, písnička 2

Zpěvník pro děti a mládež (od 10 let) obsahuje 150 lidových, populárních, tramských písní a koled. Např. Když jsem šel z Hradišťa, Nezacházej slunce, David a Goliáš, Dej mi víc své lásky, Holubí dům, Stánky... Vhodné pro kytaristy (akordové hmaty i doporučené rytmy), klavíristy (pro jednu ruku) nebo flétnisty.

Písně nejsou vždy psány v optimální poloze pro dětský hlas a je třeba je transponovat.

3. METODICKÝ POSTUP PŘI PRÁCI S RŮZNÝM PÍŠŇOVÝM MATERIÁLEM VČETNĚ NÁCVIKU

3.1. PEKLA VDOLKY

Ukázka ze zpěvníku Maličká su 3.

Začínáme-li s dětmi zpívat nebo pracovat s novou skupinou, zařazujeme nejprve písně jednoduché a pravidelné struktury (předvěti – závěti), v nichž se často uplatňuje opakování motivů. V počáteční fázi osvojování písně klademe důraz na častý poslech vzorového zpěvu.

Pekla vdolky

Živě Česká

1. Pe- kla vdol-ky z bí- lý mou- ky, sy - pa - la je per- ní- kem,

há - ze - la je Hon- zíč - ko - vi o - te- vře- ným o - kým- kem.

2. Jez, Honzíčku, jsou dobrý,
jsou perníkem sypaný,
budou-li ti dobře chutnat,
jsou tam ještě takový.

3. Hrách a kroupy, to je hloupý,
to my máme každý den,
ale vdolky z bílý mouky
jenom jednou za tejdén.

Obrázek 1: Pekla Vdolky

3.1.1. Metodický postup při nácviku písně: Pekla vdolky

Motivace:

Pod šátkem jsou schované na talířích vdolky, kroupy a hrách. Po odkrytí si povídáme o tom, co máme raději. Předzpívání písně nebo poslech nahrávky.

Rozhovor o písni:

„O čem písnička je? Honza má často k jídlu hrách nebo kroupy. Jeho milá mu chce udělat radost a peče vdolky. Hází mu je oknem a on si na nich pochutnává. Co provedete vy, když chcete někomu udělat radost?“

Dechové cvičení:

Nadechujeme pomalu a klidně nosem („cítíme vůni vdolečků“). Zadržíme dech (něco jsme náhle zaslechli“). S pocitem uvolnění vydechneme („nic to nebylo, s úlevou si oddychneme“).

Hlasová rozcvička:

Má - ma, má - ma, má.

Dá - da, dá - da, dá.

Postupně po půltónech výš až do d².

Artikulační a rytmické cvičení:

Pekař peče housky, uštípuje kousky.

Pekařka mu pomáhá, uštípují oba dva.

Vytleskáváme a říkáme text říkadla:

Pe-kař pe-če hou-sky, u-šti-pu-je kou-sky

Nácvik písně:

- a) vzorový přednes učitele s hudebním doprovodem
- b) děti poslouchají a zároveň doprovázejí hrou na tělo - společně s učitelem vytleskávají těžké (přízvučné) doby taktu
- c) děti zkouší zpívat s oporou o hlas učitele a doprovázejí hrou na tělo (pleskání o stehna)
- d) řetězová hra s oporou o nástroj - každý nebo skupinka zpívá kousek (po dvojtaktích nebo čtyřtaktích)
- e) spojení s pohybovým doprovodem (můžeme zapojit do vymyšlení pohybů dětí) - např.: Pečeme vdolky. Do mísy nasypeme mouku, rozklepneme vejíčko, přidáme kvásek a tuk. Zaděláme těsto a tvarujeme bochánky. Vložíme do trouby. Postrouháme perníkem. Házíme okýnkem.
- f) závěrečné (několikeré) opakování písně - kdo chce, může doprovázet na hudební nástroj nebo pohybem

Závěr:

Rozdělení vdolků mezi zpěváčky a jejich snědení. „Dobrou chuť!“

3.2. OVČÁCI, ČTVERÁCI

Ukázka ze zpěvníku Já, písnička 1.

Píseň Ovčáci, čtveráci patří k nejznámějším, ale obsahově k nejopomíjenějším. Vědí děti, kdo jsou to čtveráci nebo vička? Vždyť jestliže víme, o čem zpíváme, projeví se to příznivě i na technické kvalitě. Proto je dobré si nejprve povídat, o čem se v písničce zpívá.

OVČÁCI, ČTVERÁCI

Česká (Pochodový)

Moderato

1. O - včá - ci, čtve - rá - ci,
vy jste na - ší vič - ku i tu čo - čo - vič - ku vy - pás - li.

2. To je lež, jako věž,
nebyla to vička, ani čočovička, byl oves.

Obrázek 2: Ovčáci, čtveráci

3.2.1. Metodický postup při nácviku písně: Ovčáci, čtveráci

Motivace:

„Děti, víte, kdo je to čtverák? Ten, kdo udělal nějakou čtveračinu (neplechu). V naší písničce to byli ovčáci, kterým se nechtělo hnát ovečky nahoru do kopců. A tak je nechali napást se na poli, kde měl hospodář zasetou čočku a vikev. Ovčáci tvrdí, že to byl oves a tak se spolu hádají.“

Dechové cvičení:

Nádech nosem, zadržení dechu, dlouhý výdech sykavkou s našpulenými ústy jako při „u“.

Hlasová rozcvička:

ma me mi mo mu

Postupně po půl tónech až do stupnice G-dur.

Artikulační cvičení:

Deklamace textu písně s rozfázováním. Postupně zrychlujeme.

Rytmické cvičení:

tl. tl. tl. v. tl. tl. tl. v. pl. pl. pl. pl. d. d.

pl. pl. pl. pl. d. d. tl. tl. tl. v.

tl. – tlesk, pl. – plesk, d. – dup, v. – mírně rozpažit

Nácvik písně:

- přednes učitele s doprovodem na hudební nástroj
- přednes učitele s rytmizací - děti poslouchají a zároveň doprovázejí hrou na tělo
- děti zkoušejí zpívat s oporou o hlas učitele
- střídání sóla a sboru - učitel zpívá liché takty, děti sudé takty
- hra na štafetu (můžeme si předávat stéblo ovsa) - každý zpívá kousek (po taktu)
- závěrečné (několikeré) opakování písně s doprovodem na hudební nástroj

Závěr:

Dramatizace písně. Jedno dítě hraje hospodáře a 2 děti dělají ovčáky. Žertovně (písní) se spolu hádají.

3.3. BĚŽÍ LIŠKA K TÁBORU

Ukázka ze zpěvníku Maličká su 1.

V této písni můžeme velice dobře rozvíjet smysl pro rytmus. Zpěv je dobré spojit s pohybem, s hrou na tělo nebo doprovodem dětských hudebních nástrojů.

Běží liška k Táboru

Živě *Česká*

D A

Bě - ží liš - ka k Tá - bo - ru, ne - se py - tel zá - zvo - ru.

D A D A D

Běž, za - jíc - ku, běž za ní, po - ber jí to ko - ře - ní.

2. Ježek za ní pospíchá, že ji pytel rozpíchá.
Liška se mu schovala, ještě se mu vysmála.

Obrázek 3: *Běží liška k Táboru*

3.3.1. Metodický postup při nácviu písně: Běží liška k Táboru

Motivace:

Příběhem „Liška a havran“. „Znáte nějakou píseň o lišce?“. Přednes písně „Běží liška k Táboru“.

Rozhovor o písni:

Liška ukradla pytel s kořením zajíčkovi a ježkovi. Ti se na ni zlobí. Ježek jí chce pytel propíchat a zajíček vzít, ale liška se jim schová. Když ji hledají, posmívá se jim.

Dechové cvičení:

Nádech nosem, zadržení dechu, tři krátké výdechy sykavkou, krátký a rychlý vdech ústy, pokračování výdechu sykavkou.

Hlasová rozcvička:

Ne jo ne jo ne jo ne jo ne jo ne jo ne.

Artikulační cvičení:

Krtek leze podle meze, vyměřuje louku,
sysel za ním pytel veze, že bude mlít mouku.

Rytmické cvičení:

Vytleskáváme nebo vyfukáváme na ozvučná dřívka:

Kr-tek le-ze pod-le me-ze, vy-mě-řu-je lou-ku,
sy-sel za ním py-tel ve-ze, že bu-de mlít mou-ku.

Nácvik písně:

Přednes s hrami (děti se postupně přidávají):

- a) děti předvádějí lišku, jejíž krok vždy na první dobu ztěžkne („liška má na zádech těžký pytel a pod jeho tíhou napadá každou chvíli na nohu“)
- b) děti se rozdělí na dvě skupiny (1. - lišky, 2.- zajíci) - lišky napadají na každou 1. dobu na nohu a zajíci je pozorují a snaží se tlesknout právě v okamžiku, kdy lišky napadnou na nohu
- c) těžkou dobu zahrajeme na rytmický nástroj
- d) pohybové provedení písně bez zpěvu, pouze s doprovodem klavíru - 1.,3.,6.,8. takt – 4 drobné krůčky (liška), 2. a 4. takt – 2 skoky (zajíc), 5. a 7. takt – dřep (ježek)
- e) hra na tělo - necháme vymyslet děti
- f) řetězová hra - každý zpívá kousek

Závěr:

Hádky: „ Je mazaný jako ... (liška), je bystrý jako ... (rys), je moudrý jako ... (sova), krade jako ... (straka).

3.4. POD NAŠÍM OKÝNKEM

Ukázka ze zpěvníku Písnička 1 (zpěvník pro I. stupeň základní školy)

Při zpívání rychlých melodií s bohatým textem musí být zachována dobrá rezonance a zřetelně vyslovovány souhlásky. Nejprve píseň nacvičujeme v pomalém tempu se zřetelným vyslovováním a kontrolujeme dech. Postupně tempo zrychlujeme.

POD NAŠÍM OKÝNKEM

česká z Hradecka

Allegretto (rychleji)

zpěv

2 flétny

Pod na-ším o-kýn-kem, ros-tou tam dvě rů-že, pod na-ším o-kýn-kem ros-te tam štěp. Jsou na něm jab-líč-ka, tr-há je An-čič-ka, jsou dob-rá, jsou slad-ká, jsou ja-ko med.

2. Pod naším okýnkem roste tam lilium,
pod naším okýnkem roste tam stom.
[: A na něm ovoce, co těší mé srdce,
jenomže paňmáma brání mi v tom. :]

JINÁ VERZE

(z Berounska)

Pod naším okýnkem rostou tam dvě růže,
pod naším okýnkem roste tam strom.
[: Na stromě ovoce, je pěkné velice,
jenomže nezralé, je chyba v tom. :]

Obrázek 4: Pod naším okýnkem

3.4.1. Metodický postup při nácviku písně: Pod naším okýnkem

Motivace:

Zpěv písně se špatnou výslovností, tak aby slovům nebylo téměř rozumět. „Jak se Vám písnička líbila a o čem byla?“ Povídání s dětmi (Co bylo špatně? Jak písničku zpívat?...). Správný přednes písně.

Rozhovor o písni:

Pod oknem rostou dvě růže a štěp. Anička otrhává jablíčka, která voní a jsou sladká.

Dechové cvičení:

Nadechujeme pomalu a klidně nosem („přivoníme ke kytice“). Zadržíme dech („něco jsme zaslechli – ostražitě posloucháme, ani nedýcháme“). Vydechneme pomalu a dlouze s pocitem uvolnění („nic to nebylo, s úlevou si oddychneme“).

Hlasová rozcvička:

na ne ny no na ne ny no na ne ny no nu
zy ne ma no zy ne ma no zy ne ma no nu

Postupně po půl tónech až do stupnice F-dur.

Artikulační cvičení:

Říkáme nejprve pomalu říkadlo:

Had leze z díry, vystrkuje kníry,
bába se ho lekla, na kolena klekla.
Ty se bábo nelekej,
na kolena neklekej.

Postupně zrychlujeme (můžeme uspořádat závody. Vítězí ten, kdo zazpívá nejrychleji na jednom tónu, bez přerázení).

Rytmické cvičení:

Rytmická deklamace slov (názvy květin), společně s hrou na tělo (tleskání, podupy,...) nebo s doprovodem rytmických nástrojů. Např.:

Rů-že, tu-li-pán, pam-pe-liš-ka, mák

Nácvik písně:

- a) zpěv melodie po frázích na slabiku -la
- b) hra na ozvěnu - učitel předzpívá kousek písně s textem a děti opakují
- c) řetězová hra s oporou o nástroj - každý zpívá kousek písně (po dvojtaktí)
- d) zpěv celé písně s textem doprovázený hrou na tělo nebo na rytmický hudební nástroj (ozvučná dřívka)
- e) závěrečné opakování

Závěr:

Relaxace: „Lehneme si do trávy. Zavřeme oči. Sluníčko nás příjemně hřeje a všude je cítit vůně růží a jablek.“

3.5. VOLÁM TĚ, SLUNÍČKO

Ukázka ze zpěvníku Malička su 2

Liché metrum není dětem tak blízké a samozřejmé jako sudé metrum, které je vzhledem k dvoudobému rytmu chůze dobře zažité. Střídání písni sudého a lichého taktu je zpočátku pro děti náročné, proto nejprve setrváváme jen v sudém nebo jen v lichém taktu. Mezi nejjednodušší patří ty písně, jejichž rytmická stránka (třídobé metrum) vychází z přirozeně rytmižované řeči.

Volám tě, sluníčko

Klidně, ne příliš pomalu *K. Slavický / V. Fischer*

1. Vo-lám tě, slu-níč-ko vy-jdí a-spoň ma-lič-ko, vy-jdí
2. Vo-lám tě na-ho-ru, vy-hou-pní se nad ho-ru na svůj

z mra-ků ven za-hřej chlad-nou zem.
mod-rý trůn, za-hřej les i tůň.

Obrázek 5: *Volám tě, sluníčko*

3.5.1. Metodický postup při nácvičce písni: Volám tě, sluníčko

Motivace:

Přednes písničky s naznačením melodie pomocí nakresleného sluníčka (pomalu stoupá a pak klesá).

Rozhovor o písni:

Voláme sluníčko, aby aspoň trochu vykuklo a zahřálo celou zem.

Dechové cvičení:

Nadechneme pomalu a klidně nosem. Zadržíme dech. Třikrát krátce ústy vydechneme, jako když dýcháme na zrcátko.

Hlasová rozcvička:

Dob-rý den, dob-rou noc.

Postupně po půltónech do stupnice G-dur.

Artikulační cvičení s rytmicí:

Hledáme tříslabičná slova a vytleskáváme jejich rytmus (slu-níč-ko, ba-bič-ka,...).

Hra na štafetu – žáci navazují slova v určeném tempu, aniž by vznikla rytmická pauza.

Nácvik písničky:

- hra na ozvěnu - učitel předzpívá a žáci opakuji (na začátku nápěvu po dvojtaktích, dále po trojtaktích)
- zpěv doprovázený hrou na tělo (tlesk-tlesk-plesk do stehů)
- zpěv doprovázený hrou na tzv. dětské nástroje (triangl na 1. dobu, bubínek na každou dobu)

- d) zpěv a vyfukávání pravidelného metra na ozvučná dřívka. A tam kde má zpěv pomlku, úhoz do trianglu
- e) opakování s doprovodem klavíru

Závěr:

Pohybové vyjádření: vezmeme si kroužky nebo namalovaná sluníčka a postavíme se čelem do kruhu. Na první čtyřtaktí zvedáme sluníčko plynule oběma rukama vlevo nahoru. Na slova, vyjdi z mraků ven, přemístíme sluníčko mírným spodním obloukem vpravo do stejné výše. V posledních čtyřech taktech pohybujeme sluníčkem ze strany na stranu ve tvaru ležaté osmičky. Přitom plynule klesáme do dřepu. Na slovo zem položíme sluníčko před sebe.

Druhá sloka – vlastní tanec kolem položeného sluníčka.

3.6. KOČKA NA OKNĚ

Ukázka ze zpěvníku Já, písnička 2.

Na písni s větším hlasovým rozsahem se musíme připravit pomocí vhodného hlasového cvičení, aby nedocházelo k přepínání hlasu. Hlavový tón navozujeme pomocí brumenda, hlasové cvičení tvoříme z tónů, které jsou obsaženy v písni.

KOČKA NA OKNĚ

Hudba J. Šlitr, text J. Suchý (Pochodňák)

Foxtrot C C# dim G E7 Am D7

La-la-la-lá - la-la, la-la-la-lá - la-la, la-la, la, la-la-lá -
la. *Fine* Na okně se dě-la kočka, byl hor-ký let-ní den, na
okně se dě-la kočka a kou - ka la se ven, byl hor-ký let-ní
den a kdekdo cho-dil bos, na okně se dě-la kočka, ven ku
zpí - val kos. Byl hor-ký let-ní den a ce-lý svět se smál a
mně ve-se-lý sen se pod ja - blo-ní zdál, a ce-lý svět se smál, vi-
dím to ja-ko dnes, na okně se dě-la koč-ka a ven-ku ště-kal pes.
D. C. al Fine

Obrázek 6: Kočka na okně

3.6.1. Metodický postup při nácviku písně: Kočka na okně

Motivace:

Poslech originální nahrávky od Jiřího Suchého a Jiřího Šlitra.

Rozhovor o písni:

„O čem se v ní zpívá? Je pomalá nebo rychlá? Jaké jsou v ní použity nástroje?...“

Dechové cvičení:

Nádech nosem, zadržení dechu, dlouhý plynulý nekolísavý výdech sykavkou. Rychlý vdech ústy a tři krátké výdechy. V pauze nádech současně nosem i ústy a do vyčerpání dechu dlouhý výdech na sykavku.

Brumendo:

m -----

m ----- u -----

Hlasová rozcvička:

tra la la la la la - tra la la la la la -

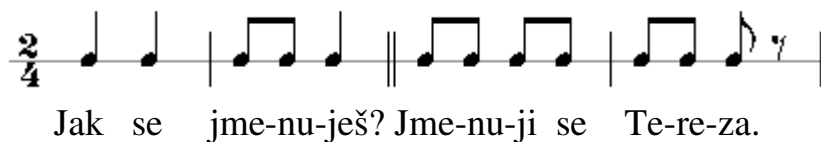
Artikulační cvičení:

Je-je-je-je, co se děje? Jelimánek jetel seje.

Ryby, raky, ryby, raky. Tyky, taky, tyky, taky.

Rytmické cvičení:

Hra na otázku a odpověď:

Hra na ozvěnu (učitel tleská určitý rytmičtý model, který žáci opakují, aniž by byl porušen metrický tok).

Nácvik písně:

- a) přednes učitele s doprovodným nástrojem
- b) zpíváme po frázích na slabiku –la
- c) recitace prostřední části
- d) hra na sbor a sólisty - zdatnější zpěváci zpívají střední část, slabší zpěváci část s la-la-la ...
- e) zpěv s doprovodem dětí na hudební nástroje

Závěr:

Zpěv na originální nahrávku od J. Suchého a J.Šlitr.

4. VÝZNAM HUDBY

Hudba je univerzálním prostředkem komunikace, zábavy, poučení i uklidnění dětí. Je jedním z nejbohatších zdrojů pro učení dětí předškolního věku. Je přirozenou součástí jejich hry a styku s dospělými. Nejcennějším nástrojem je lidský hlas. Existuje niterná spojitost mezi hudbou a citem a mezi hudbou a jazykem. Děti hudbu také spontánně vytvářejí. V mateřské škole je hudba nedílnou součástí každodenního programu.

Hudba pomáhá rozvíjet dítě především v oblasti citů - ukolébavka matky k uklidnění a ukonejšení dítěte není zatím překonána žádným jiným „tisícičím prostředkem“. Děti, kterým rodiče často zpívají, budou zpívat panenkám a pak po celý život. Hudba je pro všechny, děti i dospělé, silným zdrojem emocí, je prostředkem, jak si najít cestu k uzavřenějším či nesmělým jedincům. Děti od přírody rády tancují. Vytvoří si vlastní pohyb, kterým vyjádří radost a nadšení.

Hudební aktivity mají význam pro fyzické zdraví a pohodu, relaxaci i aktivizaci, rozvoj jemné a hrubé motoriky, manipulační dovednosti. Hudba podporuje duševní pohodu, psychickou zdatnost, vnímavost, vůli a city, rozvíjí řečové schopnosti a jazykové dovednosti, komunikaci, připravuje k výuce čtení a psaní, rozvíjí fantazii a tvořivost. Hudební a hudebně pohybové hry dávají příležitost ke spolupráci, k nácviku sociálních rolí, k vytrvalosti a zodpovědnosti, k přijetí a dodržování pravidel, vedou k vytváření pozitivní vzájemné závislosti, dávají prostor k obdarování druhých, k uznání, ocenění a úctě. Osvojování lidových písní, dětské hry, seznámení s uměleckými díly podporuje vytváření pocitu zakotvenosti ve společnosti, umožňuje dítěti prožít sounáležitost v menší či větší sociální skupině. Hudba nese duchovní hodnoty společnosti. Prostřednictvím hudebních činností a tradice se dítě seznámí s jinými kulturami, jazykem, hodnotami, přes zakotvení ve vlastní kultuře je provázáno cizími kulturami, je vedeno k toleranci.

5. HUDBA V MATEŘSKÉ A ZÁKLADNÍ ŠKOLE

V mateřských školách je obvykle hudební koutek tam, kde je klavír. K dispozici mají i rytmicko-melodické nástroje, triangel, rolničky, chrastítka, zvonkohru, flétnu a další. Neměly by chybět ani nástroje, které si děti vyrobily samy. Např. rozmanitě naplněné nádoby z různých materiálů (krabice s kukuřicí, umělohmotná láhev s vodou, kovová plechovka s kamínky...), strunné nástroje z gumiček, bicí nástroje (skořápky, pokličky...), dechové nástroje z trubiček...

Zde se děti většinou učí zpívat písně, rytmizovat písně a říkadla, vytleskávat melodii, poslouchat hudbu. Řeší také hudební hádanky, hrají na ozvěnu, tančí a seznamují se s dalšími formami hudby. Úloha dospělého je především v motivaci a osobním příkladu, ve vyhledávání vhodného pěveckého a hudebního materiálu. Lépe se nám bude pracovat, pokud se nám podaří vytvořit bezpečné, neohrožující, přátelské prostředí, bez pošklebků a bez ponižování. Do her vedeme děti nenuceně a lehce, aby tuto lehkost přebíraly a cítily se tak. Soustředíme se na obsah a smysl činnosti, nikoli na svůj zevnějšek a na to jak, vypadáme. Účelná je taky tzv. emoční clona (situace, kdy všichni pracují zároveň, nikdo se tedy nebojí, že se na něj druzí dívají a budou se mu smát), osobitost podání a opakování.

Základem hudebního vzdělávání dítěte je hudebněvýchovný proces ve škole. Měl by mu umožnit aktivní a tvořivý styk s hudbou, přispět k celkovému utváření žákovi osobnosti. Měl by rozvíjet jeho hudebnost, hudební schopnosti, dovednosti, návyky, poznatky o hudbě, měl by podněcovat jeho všestrannou hudební aktivitu. Hudební výchova na školách má žákům poskytnout nejen základy hudebního vzdělání, ale vychovat i takového posluchače hudby, aby mu hudba byla blízká a potřebná pro celý život.

Základem hudební výchovy jsou činnosti:

1. interpretační
 - a) pěvecké
 - b) rytmické a rytmickopohybové
 - c) instrumentální
2. percepční
 - a) sluchové
 - b) poslechové
3. tvořivé

6. NÁRYS HUDEBNÍHO VÝVOJE DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM A NÁSLEDNĚ MLADŠÍM ŠKOLNÍM VĚKU

První šestiletí života má pro hudební vývoj dítěte velký význam, protože se v něm vytvářejí základy jeho hudebnosti.. Žádný druh umění nemá tak bezprostřední účinek v raném dětství jako hudba. Vyvolává již v prvních měsících života dítěte motorickou reakci a podněcuje jeho smysly. Později ovlivňuje příznivě jeho citový, rozumový a mravní život, fantazii a představivost, navozuje duševní rozpoložení a náladu.

Hudební vývoj dítěte v prvním šestiletí života spojujeme nerozlučně s rozvojem jeho sluchu, hlasu a s tvorbou zvukové stránky řeči (s melodií, rytmem a tempem). Hudební projevy v tomto věku těsně souvisí s rytmickými pohyby a motorikou dětského těla.

Výška dětského hlasu od jeho počátku bývá většinou kolem tónů g^1 - a^1 .

Rozsah zpěvního hlasu v předškolním věku se většinou pohybuje v rozmezí d^1 - a^1 . Typický dětský tón je poměrně slabý, ale lehký, barevně světlý a zvonivý. V tomto věku dětský hlas nesnáší dlouhé zatížení. Zpívat se proto nemá příliš dlouho, bez odpočinku, ale raději častěji a pro děti v nejpřirozenějších polohách.

Průměrný rozsah hlasu by neměl být překračován. Děti by měly být důsledně a soustavně vedeny k tomu, aby zpívaly přirozeně, lehce a v přiměřené síle.

V období od čtvrtého do šestého roku roste schopnost výškově rozlišovat tóny, která umožňuje rozvoj všech hudebních činností. Z vývojového hlediska má největší cenu zpěv matky a dalších členů rodiny i naslouchání přírodním zvukům, které zvyšují citlivost vnímání. Pěvecké schopnosti se rychle rozvíjejí, tvoření tónů se automatizuje a tím se upevňují pěvecké dovednosti. Zpěv zůstává v celém předškolním věku hlavní složkou hudební výchovy. Rozvíjející se představivost a fantazie obohacují dětské hudební nápady a improvizaci o nové prvky.

Hudební výchova v předškolním věku by měla být komplexní hudební hrou, v níž by se uplatnily všechny hudební činnosti. Umožňuje rozvíjet nejdůležitější hudební schopnosti a základní hudební dovednosti.

Vstup do základní školy je důležitým mezníkem v životě dítěte. Je také počátkem soustavné hudební výchovy. Kvalitní hudební výchova urychluje hudební vývoj dětí a kladně ovlivňuje jejich rozvoj tělesný i duševní.

Hudební připravenost se projevuje u dítěte v hudební aktivitě, v souboru hudebních činností, které je schopno provádět v souladu s požadavky vyučování. Podmínkou k tomu, aby se šestileté dítě ve škole rozvíjelo odpovídajícím tempem by měly být (třeba jen diferencovaně a na různé úrovni) tyto hudební schopnosti:

- **hudební sluch** - rozlišovat výškově rozdílné tóny, klesající a stoupající melodii, melodický interval (výškový vztah dvou tónů) v rozsahu oktávy $c^1 - c^2$
- **tonální citění** - poznat mimotonální tón v pětistupňové durové řadě, rozeznat ukončenost a neukončenost melodie
- **hudební představy a paměť** - poznat a pojmenovat zahráný úryvek známé písně; podržet v paměti melodický postup alespoň tří tónů, vyhledat a zahrát je na dětský hudební nástroj
- **rytmické citění** - dokázat sladit pochodové kroky s rytmem a tempem písně, vytleskat přízvuknou dobu
- **pěvecký projev** - umět zazpívat s přiměřenou intonační čistotou oblíbenou píseň
- **předpoklad pro hru na dětské hudební nástroje** - mělo by si po předvedení osvojit držení paliček, uvolnit pohyby rukou a pokusit se vyfukat krátký úryvek na melodický nástroj dětského instrumentáře

Hudba dělá život krásnější, bohatší a šťastnější.

- **elementární hudebně tvořivé projevy** - reagovat relativně samostatně na rytmicky výraznou hudbu hrou na tělo, popř. vytvořit samostatnou melodii k říkadlu

7. DĚTSKÝ HLAS

Mechanismus dětského hlasu se vytváří zvolna, souběžně s celkovým tělesným i duševním vývojem dítěte. Hlas se rozeznívá tím, že výdechový proud naráží zdola na hlasivky. Ty se před mluvením nebo zpěvem semknou, vzduchový proud je rozechvívá, přičemž se hlasová štěrbina pravidelně otevírá a opět uzavírá. To je umožněno činností hlasivkových vazů a chrupavek. Výdechový proud je tak přerušován, tím se zhušťuje nebo ředí. Toto pravidelné vzduchové vlnění vnímá naše sluchové ústrojí jako tón. Tón, který vzniká vlněním v hrtanu, je slabý a ostrý. Zesiluje se rezonancí (souzněním) v dutinách nad hrtanem (v hltanu, nosohltanu, v ústní a nosní dutině) a pod hrtanem (v průdušnicích a v průduškách). Podle způsobu zesílení tónu rozeznáváme pak rezonanci hlavovou a hrudní. Vývoj hlasového ústrojí ovlivňuje také základní vlastnosti dětského hlasu - výšku, hlasový rozsah, barvu, sílu, zvučnost i dechovou funkci. Barva je závislá na tvaru a velikosti dutiny hrtanové, hltanové a vedlejších nosních dutin. Výška hlasu je určována silou proudu vzduchu, vytlačovaného z plic a napětím hlasových svalů. Síla je ovlivňována ozvukem celé dutiny dýchací soustavy.

7.1. Rozsah dětského hlasu

V pěveckém rozsahu dětí nalezneme velké individuální rozdíly. V dětském věku není téměř žádný rozdíl mezi dívčím a chlapeckým hlasem. Ke změnám dochází v období pohlavního dospívání. Současné výzkumy a hlavně učitelé z praxe potvrzují velmi častý omezený hlasový rozsah dětí a hlasovou polohu, která se posunula k nižším tónům. Ve věku kolem šesti let by se zpěv dítěte měl pohybovat v rozsahu kvinty ($d^1 - a^1$). V období do deseti let by se tento rozsah měl zvýšit ($c^1 - d^2$).

7.2. Hygiena hlasu u dětí

Hlasová hygiena je společná jak pro zpěv, tak pro mluvní projev. Je také souběžná s duševní hygienou. Hlasu prospívá dostatek spánku, aktivní odpočinek a správná životospráva. Zpívání provozujeme v dobře větrané místnosti v kratších časových úsecích, aby nedocházelo k přepínání hlasu. Děti by neměly zpívat při tělesné námaze a při nachlazení, rýmě a kašli. Při zpěvu dbáme na správné držení těla. Držíme se zásady, že zpěv není řev. Vybíráme písně vhodné pro dětský hlas. Stále dbáme na správné dýchání, a také na to, aby děti před zpěvem neodkašlávaly naprázdno, protože si namáhají a překrvují sliznici.

8. HLASOVÁ VÝCHOVA

Zpěv je přirozeným lidským projevem stejně jako řeč. Každému jedinci je dán zvukný hlas už při zrození. Postupem vývoje se na něm projevují různé vlivy, ať už formou nesprávných návyků při jeho používání (nepřiměřený křik, napodobování nevhodného způsobu řeči...) nebo jako důsledek různých onemocnění, která nejsou léčena včas (dlouhodobá rýma a kašel, hlasové šelesty, chrapot..).

Při výuce zpěvu je hra nejvhodnější formou učení. Dítě tvoří tón buď spontánně správně, nebo je vedeno radami a pracuje na základě subjektivních fyziologických pocitů a své sluchové kontroly. Proto si pomáháme nejrůznějšími konkrétními představami a hrami.

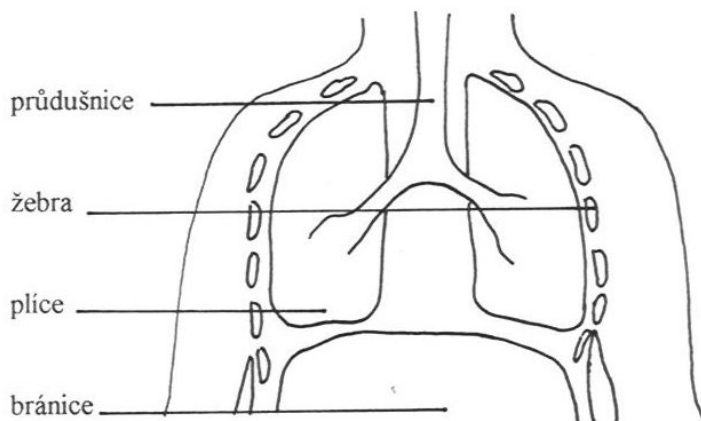
K nejdůležitějším zásadám patří, že se děti na zpěv těší. Aby písničky byly stále zajímavé a nezevšedněly častým stejným opakováním, obměňujeme jejich provedení. Zpíváme rychleji, pomaleji, slabě, jako z dálky... Dělíme se o písničku, každý zpívá určený kousek.

Při zpěvu máme stále na paměti všechny dobré pěvecké zásady a dbáme na správné pěvecké návyky, aby nedocházelo k únavě hlasu a jeho poškozování.

K nejlepším prostředkům při výuce zpěvu patří dobrá rada. Dětský zpěv si potřebuje zachovat lehkost, čistotu tónu i projev bez forzírování a přepínání hlasu. Také pěstování uvědomělého přednesu je velice důležité. Jestliže víme, o čem zpíváme, projeví se to příznivě i na technické kvalitě tónu.

Do hlasového výcviku zahrnujeme dechovou, hlasovou a artikulační složku.

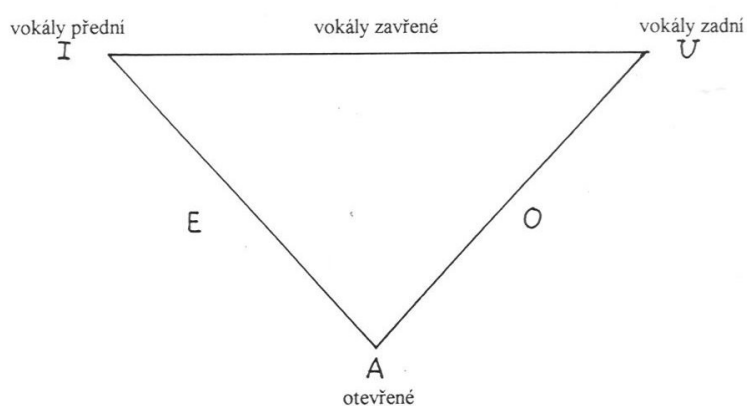
a) dechová složka – tvoří vždy základ pěveckého projevu. Závisí na ní tvoření tónu, jeho síla a barva. Dýchání uskutečňují tři skupiny svalů, bránice, dechové a výdechové kosterní svalstvo upínající se na žebra (viz Obrázek 7: Dýchací soustava).

Obrázek 7: Dýchací soustava

b) hlasová složka – je důležitá pro tvoření tónu. Víme, že lidský hlas vzniká chvěním vzduchového sloupce nad hlasivkami. Podmínkou pro dobré nasazení tónu je správné postavení orgánů fonančních, resonančních a dechových.

Rozlišujeme nasazení tvrdé, dyšné a měkké. Základní podmínkou správného tvoření tónu je uvolnění hrtanu. Toho docílíme navozením pocitu zívání. Zpěv zavřenými ústy (rezonanční pocit) je průpravou k dosažení správné rezonance při zpěvu vokálů – samohlásek (viz Obrázek 8: Vokály).

Obrázek 8: Vokály

c) artikulační složka – úprava hlasu se děje v ústní dutině pomocí rtů, čelistí, zubů, tvrdého i měkkého patra a jazyka.

Všechny tři uvedené složky jsou vlastně střídavě součástí pěveckého výcviku, který se realizuje v tzv. rozezpívání. Je to příprava ke zpívanému konkrétnímu textu.

Správné a přirozené držení těla při zpěvu je záležitostí nejen estetickou, ale přímo ovlivňující dobré vedení dechu, který je základním předpokladem pro tvoření kvalitního tónu. Při zpěvu působíme na posluchače nejen zpěvem, ale celým svým vystupováním. Stojíme přirozeně a vzpřímeně. Váha těla je rovnoměrně rozložena na obě nohy. Ruce, paže a ramena jsou volně podél těla. Díváme se před sebe. Klidně dýcháme a těšíme se na zpěv.

Nejvhodnějším způsobem dýchání je přirozené žeberně brániční dýchání. Horní část hrudníku zůstává v klidu, spodní páry žeber se rozšiřují do stran, břišní stěna se mírně klene. Pěvecký dech má tři fáze - vdech, zadržení dechu a výdech. Klidný, hluboký vdech nosem usnadňuje naplnit vzduchem celé plíce. Používáme ho hlavně na začátku skladby, musí být neslyšný a nemá se mimicky projevit ve tváři ani zvedáním ramen. Zadržení dechu vytváří předpoklad pro vznik dechové opory tím, že dolů stlačená bránice má snahu vrátit se do původní polohy, opírá se o plíce naplněné vzduchem, čímž vzniká dechové napětí, které umožňuje regulovatelný výdech. V krátkých pomlkách a v místech, kde pomlka není, se nadechujeme současně nosem i ústy.

Správným způsobem je měkké nasazování zvuku, hlas vzniká nenáhle, plynule, postupným zesílením.

Aby byl zpěv pro posluchače srozumitelný, musíme mít především uvolněnou bradu a dobře ovládat svá ústa a mluvidla. Aby nedocházelo k nepřirozenému projevu, nesmí docházet k přehnané artikulaci.

Důležitým prvkem v hlasové výchově je rozezpívání. Je třeba volit různorodá cvičení, střídat tempa, dynamiku, tónové rozsahy, začínat zpívat polohlasně ve střední hlasové poloze a postupně rozšiřovat hlasový rozsah i dynamiku.

8.1. Rytmická a pohybová složka

Děti se s rytmem setkávají již od útlého věku. Je spojen s pohybem. Rytmus vzniká rozložením tónů stejné délky. Pravidelný rytmus vyvolává atmosféru klidu, rozvahy a stereotypu, naopak nepravidelný rytmus navozuje pocit vzrušení a neklidu. Celý život je ovládán rytmem. Rytmus nepatří jen k hudbě, ale je neodmyslitelnou součástí člověka (tlukot srdce, chůze, střídání dne a noci...).

K rozvoji rytmického cítění dochází při každém kontaktu člověka s hudbou. Výrazný hudební rytmus tanečních skladeb spontánně a bezprostředně podněcuje pohybové funkce a taneční reakce. Jednoduchými říkankami a písněmi doprovázenými pohybem můžeme rozvíjet smysl pro tempo – rychle, pomalu, zeslabovat, zesilovat. Později se s dětmi dá hrát na rytmickou ozvěnu, na štafetu ...

Rytmus a pohyb spolu velice úzce souvisí, protože rytmus je nejdůležitějším prvkem, který ovlivňuje pohybové ztvárnění hudby. Pohybové reakce dětí jsou naprosto přirozené. Důležité je, aby dítě postupně dokázalo své pohyby zkoordinovat a aby si je uvědomovalo..

Obsahem rytmických a pohybových dovedností je pohybová průprava, pohybová improvizace, pohybové ztvárnění písní, dětské hry se zpěvy a tanci, hra na jednoduché nástroje, hra na tělo.

8.2. Instrumentální složka

Hra na tzv. dětské hudební nástroje je činností, která urychluje rozvoj hudebních schopností dítěte. Je přitažlivou formou podněcující zájem o hudbu. Počáteční živelná

touha znějícím předmětem vytvářet hluk je postupně usměrňována a dětský projev získává kultivovanou podobu. Instrumentální hra tříbí estetický vkus dítěte, obohacuje jeho hudební činnosti, rozvíjí smysl pro humor, cit pro hudební formu a podněcuje elementární hudební tvořivost.

Přehled hudebních nástrojů, s nimiž děti pracují:

a) nástroje bicí rytmické:

- hůlky
- bubínek
- tamburína
- triangel
- chřestidlo
- činel
- prstové činelky
- rolničky
- dřevěný blok
- tympány
- zvonek
- cinkadlo (pandeira)

b) nástroje bicí melodické:

- zvonkohra sopránová
- zvonkohra altová
- metalofon sopránový
- metalofon altový
- xylofon sopránový
- xylofon altový

Vlastní instrumentální hra vychází z přirozeného pohybu: chůze, dupání, tleskání kolébání atd. Děti jimi provázejí hudebně pohybové hry, říkadla, pohádky atd.

8.3. Poslechové činnosti

Dítě si v počátcích svého hudebního vývoje osvojuje nejjednodušší výrazové prostředky hudby vnímáním zpěvu. Postupně si utváří základy hudebního myšlení. Současně získává neopakovatelné citové zážitky, tolik potřebné k vytvoření vztahu k hudbě. Hudbu nejen slyšíme, ale pociťujeme její výraz, prožíváme ji.

Z vývojového hlediska je účinek hudby zpočátku především spontánně citový. Postupně vytváříme podmínky k uvědomělému poslechu, při němž má hudba upoutat pozornost dítěte, vést ho k aktivnímu sledování a tím vyvolat určitý zvláštní psychický stav, který můžeme označit jako estetický zážitek. Tento soulad není náhodný. Dítě je k němu vedeno systematickým poznáváním výrazových prostředků hudby jako je tempo, dynamika, postup melodie, rytmus, forma apod.

Děti mají rády skladby zvukomalebného charakteru, skladby s určitým námětem, které vyvolávají asociace s konkrétními představami. Upoutají je však i skladby s výrazným rytmem, tempem, tónovou strukturou, vtipným muzikantským prvkem.

Protože se dětská pozornost vyznačuje malou stálostí a rychle se unaví, je nutno tomu přizpůsobit i délku a formy poslechu.

9. JAK UČIT DĚTI ZPÍVAT?

Pro vývoj dítěte jsou nejdůležitější první roky po narození. Miminka se učí imitací. Napodobování je přiměřeně chovat se novým, nikoli geneticky stanoveným způsobem tak, jak se chovají dospělí okolo. Mezi šestým a dvanáctým měsícem života se dítě soustředí na to, jak jazyk jejich rodičů zní. Nejprve ovládnou zvuk své řeči a díky tomu se mohou učit slova snadněji. Ze zmíněných důvodů je smysluplné a důležité, aby přišly děti již od šestého měsíce života různými způsoby do kontaktu s hudbou. Poslech přirozeného vhodného zpěvu a pobrukování si písničky vede k intenzivnímu propojení mozkových buněk. Hudba a především hra na hudební nástroj je z řady důvodů pro rozvoj každé osobnosti nenahraditelná.

Děti rády experimentují se svým hlasem, svou hru často doprovázejí různými zvuky nebo popěvkem. Využívají při tom celou škálu tónů. Při zpívání však nedokáží svůj hlas plně využít. Společný zpěv malých dětí pak často zní jako mnohohlasé, melodicky nesourodé skandování textu. Při něm několik hlásek statečně drží melodii písničky a někteří další se v průběhu k těmto zpěvákům se střídavou úspěšností přidávají. Zbývající děti mají svou „melodii“, kterou „univerzálně“ používají i u všech ostatních písniček. Vytvářejí ji na několika tónech svého mluvního hlasu. Zdálo by se, že velká část dětí je hudebně málo nadaná. Je to však jen první zdání. Většině z nich byl dán dar zpívat.

9.1. Proč některé děti nezpívají?

1. Dnešní maminky dětem nezpívají. A přitom je jednohlasá písnička dětskému vnímání nejbližší. Dítě naslouchá zpěvu a spokojeně si pobrukuje. Svůj první „hudební dialog“ tak prožívá v bezpečí a příjemném citovém souznění. Zpěv matky houpající své děťátko v náručí nemůže nahradit sebedokonalejší zvukový nosič. Při

poslechu reprodukováné hudby děti sice vnímají různé zvuky, ale „odosobněná“ vícehlasá hudba je pro ně složitá, nedokáží se v ní orientovat.

Když maminka s dítětem zpívá, intuitivně vybírá písně, které svou náročností odpovídají úrovni jeho vnímání i možnostem jeho hlasu. Při klidném, tichém zpěvu tvoří tón stejným způsobem jako dítě (hlas zní lehce, jasně - je tvořen s převahou hlavového tónu). Dítě napodobuje matčin zpěv a do paměti si přitom ukládá jednoduché melodické struktury, jež se stávají základem pro jeho další hudební rozvoj.

2. V rodinném prostředí se nepodporuje zpěv dětí. Děti svým zpěvem unavené rodiče ruší, a tak bývají okřikovány. Spontánní zpěv ve vyšší hlasové poloze je však pro dítě přirozeným projevem sebevyjádření. Proporce dětské postavy (malé tělo a v poměru k němu velká hlava) a krátké hlasivky způsobí, že hlas dítěte zní jasně, průrazně, někdy až ostře - rezonuje více v prostorách hlavy než v drobné hrudi. Dospělí chtějí mít klid, vadí jim zvuky, které děti obvykle vyluzují při hrách i výkřiky, jásot a nevázané chichotání. V důsledku takové výchovy pak „hodné, tiché“ děti nakonec nejen nezpívají, ale neumějí ani zněle mluvit. Nepoužívají hlas ve výškách ani v hloubkách, nevyužívají různé dynamické odstíny. Jejich mluva i „zpěv“ se pohybují na několika tónech střední hlasové polohy, která nevyžaduje zvýšené dechové ani hlasové nasazení. Málo procvičované dechové, hrtanové a hlasivkové svaly tak postupně ochabují a ztrácejí potřebnou výkonnost.

3. Malá fyzická zdatnost a chybné držení těla. Dětem často chybí přirozený pohyb, a tak jejich svaly nejsou potřebně elastické a výkonné. Shrbené tělo, zúžený hrudní koš, propadlá prsní kost a snížená fyzická vybavenost omezují především dýchání. Místo správného prohloubeného bráničního dechu, který se může uskutečnit jen s přispěním pružných mezižeberních a zádových svalů, používají mělký, svrchní dech za pomoci ramen. Při tomto lapnutí po dechu se vzduch

dostává pouze do vrchní části hrudníku. Ve svalech ramen a v zátylku vznikají napětí, která se přenášejí na hrtan a přetrvávají i při výdechu. Při zpěvu jsou pak hlasivky navíc přetěžovány přemírou vzduchu, který nelze v rámci svrchního dýchání regulovat. Chybné držení těla - zejména oslabení vzpřímeného držení páteře - a nedostatečná práce dechových svalů ve svém důsledku ochromují správné tvoření tónu. Narušují potřebnou souhru mezi dechem a hlasivkami.

4. Mluva na úkor zpěvu a nízká poloha mluvního hlasu, křik. Malé děti zpočátku užívají svůj hlas správně - tvoří ho na základě přirozené, ničím nerušené souhry dechu a hlasivek. Při spokojeném pobrukování, pláči, smíchu, zavýsknutí, radostném zvolání nebo údivu posilují svůj dech a jeho součinnost s hlasivkami. Libují si v melodických zvukových projevech, přitom se pohybují ve značném tónovém i dynamickém rozpětí. V tomto raném období jejich hlas pracuje jako jeden celistvý orgán. S mluvou však začnou častěji používat nižší hlasovou polohu a s ní i hrudní znění. Mluvit dole, bez přední rezonance, to je současný zvukový ideál. Děti ho podvědomě přijímají. Následkem toho se poloha jejich mluvního hlasu nezdravě snižuje k spodní hranici hlasového rozsahu. Pokud děti nezpívají (tj. neprocvičují vyšší hlasovou polohu), jejich hlas postupně ztrácí jas, lehkost a nakonec i schopnost tvořit vyšší tóny. S hlubokou hlasitou mluvou totiž dochází k častějšímu procvičování hrudního rejstříku, při němž kmitá převážně celá hmota hlasivky. Hlavový rejstřík, při kterém se chvějí jen blanité okraje hlasivek, je omezen. Nedojde-li k včasné nápravě, původní jednota hlasu (tj. vyvážené zapojení hrudního a hlavového rejstříku) se poruší ve prospěch hrudního hlasu. Děti nemohou zpívat vyšší tóny. „Bručí“ - v jejich zpěvu převládá mluva nad znějícím tónem (tzv. mluvozpěv).

5. Pasivní přijímání hudby a nesprávné pěvecké vzory vedou děti k tomu, že přestanou používat správně hlas. Kolem dítěte stále něco hraje. „Hudebním

smogem“ zamořené prostředí nepodněcuje děti k přirozenému zpěvu. Dostaly se do role konzumentů skandujících někdy i pochybné texty idolů, drsný projev založený na prsním rejstříku a tvrdých hlasových začátcích. Děti jsou „opičky“ a svým hlasem kopírují nízkou polohu a plnou sílu technicky často deformovaných hlasů, které slýchají. Tento způsob zpěvu narušuje dětský hlas - potlačuje lehké tvoření tónu, jasné hlavové znění a svítivé výšky (v poloze do h¹).

6. Neodborné vedení dětí v mateřské a základní škole. Z neznalosti učitelé někdy nechají své svěřence zpívat příliš silně v nízké hlasové poloze písně malého hlasového rozsahu. Děti tak nemají příležitost vyzkoušet si lehce znějící hlas a procvičovat vyšší tóny. Zvýšený počet „bručounů“ se vždy objeví v odděleních, kde učitelka zpívá příliš silným a hlubokým hlasem nebo kde svou hlasitou hrou na klavír překrývá zpěv dětí (ty se neslyší). Zpěv dětí se nezlepšuje, není-li cvičena sluchová pozornost a rozvíjen hudební sluch. Dítě může zpřesňovat svůj zpěv pouze pokud se slyší.

7. Nesoustředěnost - dítě nevnímá naše pokyny nebo jim nerozumí. Často ztrácí motivaci a nechce spolupracovat, protože to je zatím nad jeho síly. Některé z těchto dětí mají hudební vlohy sníženy. Melodie svých písní vytvářejí chaoticky. I dítě, které zpívá s plným zaujetím, avšak se neposlouchá a nevnímá kvalitu svého hlasového projevu, nemá vypěstovanou koordinaci mezi sluchem a hlasem, respektive mezi hudební představou tónu (tj. „vnitřním“ zpíváním) a jeho zvukovou realizací pomocí hlasu. Tady lze pomoci, pokud si dítě ukazuje melodii pohybem ruky a stojí-li při zpěvu vedle dobrého zpěváka.

Hlas a hudebnost jdou u malých dětí vždy spolu, nelze je od sebe oddělovat. Zlepšením zpěvního hlasu se zákonitě zkvalitní i mluvní hlas dětí.

10. JAK S DĚTMI ZPÍVAT?

Naše snažení bude úspěšné, podaří-li se motivovat dítě tak, aby samo hledalo ten nejhezčí tón, kterým písničku zazpívá. Chválíme ho za každý zdařilý pokus. Právě touha po krásnu je nejsilnějším autoregulačním prostředkem. Navodíme-li radostnou komunikativní atmosféru, v níž děti mohou sdělovat své prožitky a dosavadní zkušenosti nebo popustit uzdu své fantazii, je z větší části mnohé vyřešeno.

Přesto je třeba naučit děti některým pěveckým dovednostem, aby jejich hlas zůstal zdravý a mohl se dál rozvíjet. Jsou to především:

10.1. Správné držení těla

Základní dovedností je správné držení těla, vycházející z aktivního těžiště. To si děti mohou lépe uvědomit v hrách. Osa trupu není kolmá, je mírně nakloněna vpřed. Začíná v bodu mezi oběma chodidly v jejich přední třetině, prochází středem těla a vychází ze středu temene vzhůru. Při chůzi vpřed i vzad je stále mírně nakloněna vpřed. Návyk aktivního těžiště je klíčem k navození přirozených reflexů, které jsou podstatou vzpřímeného držení těla, správného dechu, a tedy i zdravého tvoření hlasu. Pokud děti zpívají vestoje, je dobré, když zpočátku mírně poskočí na špičkách a ruce nechají volně spuštěné podle těla. Aby uplatnily těžiště v sedu, spočinou na okraji židličky mírně roznožmo, chodidla opřená o zem.

Dnešní „televizní děti“ postrádají fyzickou zdatnost, mají ochablé zejména zádové svaly, hrbí se. Hrudní svalstvo je celkově slabé, často ztuhlé, děti se nedovedou dostatečně nadechnout ani s dechem hospodařit - jejich dech je krátký. Proto je dobré s dětmi provádět cviky posilující zádové svaly a dechová cvičení.

10.2. Správný stoj

Umístění váhy na přední část chodidel, pocit odlehčených pat. Osa pánve není kolmo, je také mírně sklopena vpřed. Postavení pánve je pro správný postoj těla velmi důležité, při větším sklopení vzniká bederní lordosa. Hýžďové svaly stahujeme k sobě a dolů, při tom pocítíme tah slabin vpřed a pocit protažení v pase vzhůru. Hrudní kost vyneseme vpřed a vzhůru. Máme zastrčené břicho, ramena a lopatky táhnou do šířky a dolů. Šíje a temeno hlavy se protahuje vzhůru.

10.3. Dýchání

Je nutno bojovat proti jakémukoli „sevření“ (úzkostné stavy a ochablost vedou k zúžení celého dechového aparátu) a proti nežádoucímu přepětí, které je důsledkem často zbytečné snahy a zejména nadměrného nadechování. K volnosti hrudníku a k posílení dechu poslouží cviky na „prodýchnutí“. Celé dechové ústrojí musí zůstat pružné. Je třeba naučit děti s dechem hospodařit.

10.4. Zpěvní (hlavový) hlas

Nerozezpívané děti je třeba naučit používat zpěvní (hlavový) hlas. Většina z nich ho vytvoří, zazpívá-li na vokál „u“ ve slabé dynamice v poloze nad f^1 . Diví se „jú“. Kukají „ku-ku“, houkají „hú“ jako siréna, jako sova atp. Každé dítě se „pohybuje“ po svých tónech. Kdybychom zařadili text předčasně, děti by místo zpěvu mluvily. Podobně se vrátí k mluvě, pokud budou v nízké a střední poloze při zpěvu křičet. Aby si děti navodily hlavové tvoření tónu, měly by zpočátku před každým zpěvem písničky zakukat nebo lehce zahoukat jako lokomotiva, divit se „jú“, „jó“ na melodii shora dolů nebo zamňoukat lehce ve výšce jako kočička. Zpočátku volíme písničky, jejichž melodie postupují shora dolů. Zpíváme s dětmi lehce, hlavový hlas se přirozeně rozšíří i do nižší polohy. Jen tak se děti odnaučí navyklému „mluvozpěvu“.

10.5. Výslovnost

Vedle správného dechu a hlavového tónu učíme děti i dobře vyslovovat. Podmínkou dobré výslovnosti jsou pružná a uvolněná mluvidla. V mluvě i při zpěvu neúnavně opravujeme „línou“ artikulaci zejména hlásek m, n, b, t, v, z, l a volnost čelisti při výslovnosti samohlásek. Brzy se přesvědčíme, že dobrá výslovnost pomáhá nejen k lepší srozumitelnosti zpívaného textu, ale přispívá i k pěknému znění hlasu. Každé dítě má své tempo rozvoje, respektujme ho. Buďme trpěliví, chvalme děti za sebemenší pokrok nebo snahu. Jejich radost ze zpěvu bude pro nás odměnou.

10.6. Jak vhodně vybrat písňový materiál?

Pokud poloha písně nevyhovuje dětskému hlasu, je třeba melodii písně posunout (transponovat) směrem nahoru nebo dolů. Při volbě tóniny je vhodné si prohlédnout, kterým tónem píseň začíná a jaký má rozsah - to znamená, jak je melodie uspořádána. Zda leží nad nebo pod základním tónem, či zda se rozprostírá oběma směry od základního tónu tóniny.

10.7. Tónina

Melodie písní je vytvořena z tónů určité stupnice - říkáme, že je zapsána v určité tónině. Název tóniny odpovídá názvu dané stupnice. Tóninu určíme z předepsaného předznamenání; pokud si nejsme jisti, „vyčteme“ tóninu zpravidla z názvu posledního akordu písně.

Tóninu nemůžeme spolehlivě stanovit podle počátečního tónu písně. Některé písničky sice začínají prvním stupněm (počáteční tón se shoduje s názvem tóniny - Kočka leze dírou), mnoho dětských písní však začíná pátým stupněm (Pec nám spadla), jiné třetím (Maličká su), osmým (Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku) nebo spodním pátým (Bude

zima). Méně často vycházejí od druhého nebo šestého stupně, případně i sedmého či čtvrtého stupně.

Rozsah písně by neměl překročit možnosti dětského zpěvního hlasu. Ten se pohybuje v rozmezí tónů od c^1 do h^1 , případně do c^2 i d^2 .

Možnost výběru hudebního materiálu je v dnešní době veliká. Existuje mnoho dobře zpracovaných zpěvníků v estetické úpravě.

Ze zpěvníků pro děti od 3 let se mi osvědčily nejvíce takové, kde jsou písničky doplněny náměty ke hrám, které na ně navazují. Většina z nich je psána i s ohledem na rozsah dětského hlasu, takže rodiče a učitelé jsou ušetřeni transponování.

11. JAK NA TO, ABY DĚTI ZPÍVALY ČISTĚ?

Po celou dobu práce s dětmi dbáme, aby zadávané úkoly byly splnitelné a zachovávaly jistou posloupnost. Jen úspěšné dítě neztratí zájem s námi spolupracovat.

Začneme „rozposloucháním“. Při „probouzení“ hudebního sluchu vedeme děti k přesnějšímu rozlišování jednotlivých kvalit tónu: síly, délky, barvy a výšky. Je důležité zachovat tuto posloupnost a zpočátku stavět na nápadných kontrastech (silný – slabý, dlouhý – krátký...). Postupně vzdálenost a sílu mezi tóny zmenšujeme. Důležité je také vést děti k procítění pravidelné pulzace, znázornit například pohybem metrum a rytmus by měl prostoupit celé tělo.

Konkretizace spojená s hlasovým projevem urychluje naučení písni a zpřesňuje její zapamatování. Pomáhá koordinovat hlas s hudební představou. Cestou k čistému zpěvu je tedy zpřesňování a upevňování hudebních představ.

12. ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila zejména na práci s písňovým materiálem, a to jak z oblasti lidové písně, tak i z oblasti populární hudby pro děti mladšího školního věku v návaznosti na mateřskou školu.

Práce obsahuje stručný popis a ukázky ze zpěvníků, se kterými pracuji nebo o kterých vím, že jsou často využívány. Pro děti předškolního věku doporučuji zejména soubory písniček (*Lidové písničky a hry s nimi*, Z. Šimanovský, A. Tichá. Praha, Portál 1999 a *Písničky a říkadla s tancem*, E. Kulhánková, Praha, Portál 2002), na které navazují stručné náměty ke hrám. Rozvíjejí tak hravou formou rytmus, hudebnost, přirozený pohyb, nenásilně seznamují s hudebními pojmy nebo učí potřebným hudebním dovednostem: čistotě zpěvu, správnému dýchání a držení těla při zpěvu. Jsou určeny nejen kvalifikovaným pedagogům, ale také rodičům, které jistě potěší, že písně jsou vybírány s ohledem na rozsah dětského hlasu a doprovody jsou voleny tak, aby je mohli hrát i méně zdatní hudebníci. Jako doplněk k výborným učebnicím hudební výchovy (Fortuna Praha) pro děti mladšího školního věku ráda využívám zpěvníků Pavla Nováka (*Budeme si zpívat*), jež obsahují vtipné i poučné písničky, které mají děti rády. Dále používám „Já písnička 1. díl“ a „Já písnička 2. díl“. Ovšem některé písně jsou pro děti mladšího školního věku příliš hluboké a je nutno je transponovat.

V praktické části uvádím jednu z mnoha možností nácviku některých písní. Snažila jsem se uvést rozmanité příklady tak, aby byly dobře využitelné i pro rodiče, kteří nevědí jak nebo se bojí s písní pracovat.

Ve své závěrečné práci jsem se pokusila o hodnocení současné situace hudebnosti dětí. Nabízím doporučení, jak učit děti zpívat, aby měly ze zpěvu potěšení a stal se nezbytnou součástí jejich života. V teoretické části pro úplnost popisují hudební vývoj dítěte, dětský hlas, hlasovou výchovu a význam hudby v životě dítěte.

Práce s dětmi je velmi krásná, ale zároveň velice náročná a má své zákonitosti. Domnívám se, že pokud máme kladný vztah k dětem a vnitřní nadšení, je to to nejdůležitější. Pak přispíváme ke šťastnějšímu životu dětí, a tím nemyslím jen oblast hudební.

13. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Bubeníčková, Z.: **Hlasová příprava pro adepty učitelství.** *Liberec*, TU 1994
2. Budík, J.: **Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 2. ročník základní školy.** *Praha*, SPN 1989
3. Čechová, O.: **Pěvecká výchova.** *Praha*, DAMU 1998
4. Havelková, K., Chládková, B.: **Didaktika hudební výchovy I.** *Brno - Kraví Hora*, MU 1995
5. Koutský, J. a kol.: **Hudba kamarád (1-2-3).** *Jinočany*, H H1992
6. Ledeč, J.: **Začínáme zpívat v souboru.** *Praha*, Orbis 1955
7. Lišková, M. Mgr.: **Hudební výchova pro 1. ročník základní školy.** *Praha*, SPN 1998
8. Lišková, M. Mgr.: **Hudební výchova pro 2. ročník základní školy.** *Praha*, SPN 1998
9. Lišková, M. Mgr.: **Hudební výchova pro 3. ročník základní školy.** *Praha*, SPN 2001
10. Lišková, M. Mgr.: **Hudební výchova pro 4. ročník základní školy.** *Praha*, SPN 2002
11. Lišková, M. Mgr.: **Hudební výchova pro 5. ročník základní školy.** *Praha*, SPN 2001
12. Lišková, M. Mgr.: **Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 3. ročník základní školy.** *Praha*, SPN 1999
13. Sedlák, F. a kol.: **Didaktika hudební výchovy 1.** *Praha*, SPN 1985
14. Stašek, Č.: **Učíme se zpívat ve sboru.** *Praha*, Panton 1960
15. Strnadová, K. PhDr., Zezula, J.: **Hudební výchova v mateřské škole.** *Praha*, Naše vojsko 1988
16. Šímanovský, Z., Tichá, A.: **Lidové písničky a hry s nimi.** *Praha*, Portál 1999
17. Uhlíř, J., Svěrák, Z.: **Není nutno.** *Praha*, Primus 1998

18. Uhlíř, J., Svěrák, Z.: **Zpěvník písničky Jaroslava Uhlíře a Zdeňka Svěráka.** *Praha*, Euromedia Group 1997
19. Zezula, J., Janovská, O.: **Hudební výchova v mateřské škole.** *Praha*, SPN 1987
20. **Písnička I. – zpěvník pro I. stupeň základní školy.** *Praha*, CESTY 1999
21. Fischer, Hanuš, Seydl: **Malované písničky.** *Praha*, Panton 1980
22. Chudoba, S.: **Písničky čtyř ročních období dětem.** *Praha*, Rotag
23. **Já, písnička (I. a II. díl) - zpěvník pro žáky základních škol.** *Cheb*, MUSIC CHEB 1993
24. Janovská, O.: **Malým zpěvákům.** *Praha*, SPN 1986
25. Janžurová, Z., Borová, M.: **Klavírní školička.** *Praha*, Panton 1978
26. Jenčková, E.: **Hudba v současné škole.** *Hradec Králové*, Tandem 2003
27. Jistel, P., Mlčochová, D.: **Pohádky v ranečku.** *Praha*, Muzikservis
28. Jistel, P.: **Kolotoč her písní a říkadel.** *Praha*, Muzikservis 1996
29. Jistel, P.: **Skřivánek.** *Praha*, Panton 1983
30. Jurkovič, P., Batěková, L.: **Bude zima, bude mráz.** *Praha*, Muzikservis 2000
31. Jurkovič, P.: **Vánoce.** *Praha*, Muzikservis 1998
32. Jurkovič, P.: **Zpívejte si se mnou.** *Praha*, Muzikservis 1998
33. Krčáková, V.: **Výběr z českých, moravských a slovenských lidových písní.** *Brno*, MC 1994
34. Kratochvíl, J.: **Kam asi letí ptáci.** *Čáslav*, Studio press 2003
35. Kružíková, M.: **Písniček.** *Třebíč*, Infra 2003
36. Kurková, L.: **Hudebně pohybové hry v MŠ.** *Praha*, SPN 1989
37. Kulhánková, E.: **Písničky a říkadla s tancem.** *Praha*, Portál 2002
38. Kulhánková, E.: **Taneční hry s písničkami.** *Praha*, Portál 2006

39. Mařáková, M.: **Naladte si hlásky.** Trutnov, Pratr a. s. 1998
40. Mišurcová, V.: **Zpívánky.** Praha, Panorama 1988
41. Novák, P.: **Budeme si zpívat.** Přerov, Elan 1993
42. Stojan, J.: **Maličká su.** Přerov, JASTO 1997
43. Zomer, E.: **Škola zpívající.** Žacléř, Schola Cantans 2002
44. Hradecký, E.: **Zpěvník do kapsy,** Praha, Hradecký 1994

14. PŘÍLOHY

Příloha 1

HUSA

Bossa nova Lidová poezie

Po - ví - da - la hu - sa

hu-se, že po-je-de v au - to - bu-se,

po-ví - da-la hu - sa hu-se, že po-je-de v au - to -

bu-se. Vlak je dneska pře-dra - hý,

chci si za - jet do Pra-hy.

D.S. al CODA

CODA

hu-se, že po-je-de v au - to - bu-se.

Ukázka ze zpěvníku "Zpěvník do kapsy"

Příloha 2

4+

Kap, kap

PODZIMNÍ PÍSNĚ

Kap, kap, kap, ka-pi, ka-pi, kap, pr-ší, pr-ší, kam pů-jde-me,
v deš-ti zů-stat ne-mů-že-me, scho-vá-me se pod o-kap, tam to ka-pe ta-ky tak.

...schováme se pod keřem,
až přestane vylezem.
...schováme se pod stromem,
a po dešti půjdeme ven.

Základní postavení

Polovina dětí může hrát na místě na nástroje, druhá polovina se domluví předem na dvojicích, které se později setkají. Děti stojí rozptýleně po třídě, nebo jsou „ve svém domečku“ a na přehru otevrou dveře a vyjdou ven.

Návrh provedení

1. T: děti předpaží a přetáčí ruku střídavě dlaní a hřbetem vzhůru, jako když zjišťují, zda prší (3x na tři čtvrté noty),
2. T: totéž druhou rukou, ale rychleji – 5x,
3. a 4. T: běhají po třídě, hledají, kam by se schovaly,
5. a 6. T: klek-sed na paty, ruce střídavě vytleskávají na zem tempo běhu – osminy, jako když dopadají kapky na zem a pleskají na silnici.

V druhé sloce je 1.–4. T: stejný

3. a 4. T: utvoří při běhu předem domluvené dvojice,

5. a 6. T: jedno dítě je keř (v kleku na jednom kolenu upaží, předpaží apod. může i pohybovat pažemi), druhé se schová „pod jeho větev“ a opět pleskáním na zem znázorňuje dopadající kapky.

Ve třetí sloce je zase 1.–4. T: stejný,

3. a 4. T: na konci běhu jeden z dvojice utvoří „strom“ (paže ve vzpažení, upažení, každá „větev“ jiná), dítě pod stromem vytleskává na zem nebo na kolena tempo deště.

Závěr ...až přestane... se zpomalí, klečící děti vstávají a vycházejí zpod stromů a všichni zvednou ruce a zatočí se na sluníčku.

Ukázka ze zpěvníku "Písničky a říkadla s tancem"

Příloha 3

PRO SLEPIČÍ KVOČ

Pavel Novák

SVIŽNĚ
TRAMPSKY

KOBRA spol s r.o.

J. Jabůrkové, 779 74 Olomouc

Tel. 068 - 411182

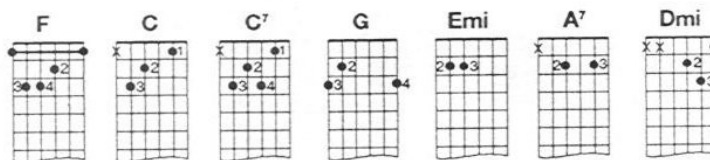
Fax 068 - 414387

Sheet music for the song "PRO SLEPIČÍ KVOČ" (For the Chicken Coop) by Pavel Novák. The music is in G major (one sharp) and 2/4 time. It features a melody line with lyrics in Czech. The lyrics are:

1. Zajíc to je do-ko-na-lý závodník žel-va le-ze po-ma-lu jak
2. Ryby umí dýchat žábry ve vodě jelen sráží o strom paro-
šnek ježek v zimě vy-tr-va-le spí mnoho dní myši mají rády sýr a
hy had se svleče ze své kůže sám v poho-dě stonožka je poutník stono-
špek Hroch lítat ne-u-mí chroust mladé ne-kr-mí rybám není dobře na su-
hy chu myš nemá pa-ro-hy had je zas beznohý mouchy bzučí všude ve vzdu-
chu Proč proč proč pro sle-pi-čí kvoč proč se stále střídá
noc a den proč proč proč pro sle-pi-čí kvoč kdo to všechno nezná
musí z kola ven

3. Brouci mají křídla jako letadlo
vlaštovky jsou mistři rychlostní
včela nosí na zadečku své žihadlo
motýl nosí oblek slavnostní

Opakuj 3x

Ukázka ze spěvníku "Budeme si zpívat 1"

Příloha 4

NÁVŠTĚVY

Na Honzíka zavolám

Na Hon - zí - ka za - vo - lám, o - bě ru - ce mu po - dám,
Kris - tyn - ku (ji)

jed - nou tam a jed - nou sem, do - ko - leč - ka tan - cu - jem.

Děti se postaví ve dvojici proti sobě a utvoří dva soustředné kruhy. Máme-li stejný počet dívek jako chlapců, budou třeba chlapci tvořit vnitřní kruh a děvčata vnější. Když nemáme děti „do páru“, můžeme je označovat šátečkem. Všechny dívky – tedy všichni ve vnějším kruhu – si zastrčí za pas šátečky. Tím je máme „označené“, jsou to šátečkové děti.

1. a 2. T: každý zazpívá jméno svého partnera a kývne na něj,
3. a 4. T: jedním krokem k sobě dvojice přistoupí a podají si ruce,
5. T: všichni udělají úkrok (krok stranou) do směru tance, druhá noha přinoží,
6. T: všichni provedou úkrok opačným směrem, druhá noha přinoží,
7. a 8. T: pustí se a všichni „šátečkoví“ se na místě otočí, chlapci (všichni ve vnitřním kruhu) udělají čtyři pomalé dupavé krůčky stranou (po směru tance) a tím se posunou o jedno místo k jinému partnerovi – k jiné dívce. Ta je po otáčce překvapená, že proti ní stojí někdo jiný. A tak si na sebe znovu zavolají, podají si ruce a tančí spolu. Během další otáčky se zase chlapci posunou o jedno místo a tím střídají tanečnice.

Ukázka ze zpěvníku "Taneční hry s písničkami"

Příloha 5

Pec nám spadla

česká

2. Zavoláme na kováře, ten má velký kladivo;
dá do toho čtyři rány a už je to hotovo.

Nebo varianta:

Jednou v noci o půlnoci přišlo na mě strašidlo,
mělo gatě na špagátě a na nose lepidlo.

Zbořila se pec, veliká kamna v chalupě, a je to pohroma. Všude plno sazí a dá dost práce, nežli bude světnice čistá jako dřív. Skladatel písničky měl však z téhle pohromy trochu i legraci.

Zažili jste už někdy nějakou nečekanou pohromu, při které byla také legrace?

- Písničku si zpíváme postupně pomaleji a pomaleji. Potom rychleji a rychleji a co nejrychleji.
- Nábytek a všechny věci v chalupě jsou od sazí. Bereme do rukou jednotlivé předměty jeden po druhém a postupně je utíráme prachovkou.
- Jsme nešika, který se snaží rozbitou pec opravit. Sotva dá pár cihel na sebe, strčí do nich a cihly mu padají na nohu atd.

Na stejný nápěv:

Hastrmane, tatrmane, dej nám kůži na buben,
Budeme ti bubnovati, až polezeš z vody ven.

- Na hastrmana. Ve větším kruhovém prostoru vymezeném provazem (rybník) se pohybuje vodník. Ostatní mu zpívají písničku a běhají kolem. Občas se někdo odváží do rybníka, když ho tam však vodník chytí, stane se také vodníkem.

Ukázka ze zpěvníku "Lidové písničky a hry s nimi"